

Festa del Tossino

Un any més Albelda ha acollit aquesta jornada, que ha comptat amb la participació de centenars de visitants

Entrevista a José Bada

L'exconseller de Cultura repassa alguns episodis de la seua etapa política en el Govern d'Aragó

Codorniu s'instal·la a Bellver

Marcelino Iglesias inaugura el nou celler d'aquesta empresa catalana de vins i caves que aportarà riquesa al Baix Cinca

LA FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

1,80 €

Any 4 • núm. 24 • La Franja, febrer de 2003

TÚRNEZ & SESÉ

Millor disc de l'any

Integrants del grup musical Túrnez & Sesé

EDITEN:

Associació Cultural del Matarranya
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
A/e: associació@matarranya.com
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:

Màrio Sasot

COORDINADORS:

Josep Galan, Enric Marqués
i Hipòlit Solé

COL·LABORADORS:

C. Alcover, D. Badia, S. Barber, A. Bengochea, F. Blanch, M. Blanc, J. Boix, D. Borbon, V. Borbon, T. Bosque, A. Capdevila, J.A. Carré-gallo, J. Cases, C. Castany, A. Castellnou, A. Enjuanes, J.L. Escuer, M. Espitia, J. Espluga, P. Fontoba, R. Ferrer, G. Francino, J. Galan, Q. Gibert, M. Gimeno, À. Huguet, V. Ibarz, V. Labara, O. Labat, P. Labat, J. Laforga, C. Lapresta, A. Larré-gola, J.A. Llerda, E. Marqués, C. Martí, M. Martínez, Mauri, C. Massagué, M. Mateo, D. Maza, C. Mesalles, I. Micolau, J. Micolau, G. Miret, J. Montclús, H. Moret, J. Motis, A. Orús, J. Pallarol, J. Puche, A. Quintana, Ll. Rajadell, F. Ricart, M. Riu, M.C. Roca, E. Sabaté, A. Sáez, J. Salleras, M. Sampietro, J. San Martín, C. Sancho, X. Sebastià, J.L. Seira, A. Serés, J. Seuma, R. Sistac, R. Solana, C. Terés, R. Ventura, P. Vidal, D. Vidallet, G. Xacon.

CORREU ELECTRÒNIC:

tempsdefranja@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

EN VENDA A:

Albelda

Estanc Conchita

Calaceit

Papereria Abàs

El Torricó

Llibreria Pilarín

Fraga

Llibreria Badia, Estanc Bollic,

Llibreria Cabrera

Lleida

Llibreria de la Generalitat

Mequinensa

Papereria González

Reus

Llibreria Gaudí

Saidí

Llibreria Panadés

Saragossa

Kiosko Hermanos Vidal

Tamarit

Estanc Patrito

Tortosa

Llibreria El Temple

Vall-de-roures

Llibreria Serret

A l'Aiguabarreig li falte un braç

El passat dos de febrer, dia mundial de les aus i el medi ambient, la Generalitat de Catalunya va celebrar els actes centrals commemoratius d'aquest dia a l'Aiguabarreig. Els caps de medi ambient i el propi Conseller d'aquesta àrea, Ramon Espadaler van visitar Massalcoreig, la Granja d'Escarp i Serós inaugurant el Centre d'Informació i de Gestió dels espais que abraça el Segre, el Cinca i l'Ebre. Per part del Baix Cinca, l'altra riba de l'Aiguabarreig, tan sols hi era la presència d'alguns alcaldes i regidors del Baix Cinca que, com Jaume Borbon, el batlle de Mequinensa, han lluitat amb coratge des del seu poble per la conservació d'aquest indret aquàtic, un dels més importants de Catalunya i Aragó. En front, l'absència i el mutisme absolut dels representants de la DGA un govern que en deu anys tan sols ha aportat 6.000 euros a aquesta àrea natural (per a retolar la direcció en algunes vies de Fraga i Mequinensa que duen a aquest lloc, una part de les quals encara no s'han portat a terme) davant dels 300.000 que ha invertit ja la Generalitat en aquest projecte durant l'any 2002.

Fa deu anys només algun esventat per la naturalesa coneixia l'existència de l'Aiguabarreig. Parlar de desenvolupament dels pobles de les riberes de la més gran confluència de la Península ibèrica mercès al seu inabastable patrimoni natural era ben insòlit.

Aleshores un ajuntament, el de Mequinensa –allà on s'uneixen els tres rius més cabalosos de casa nostra– amb el suport entusiasta d'entitats culturals i ecologistes, com l'Estació Ornitològica del Baix Cinca, l'Estació Biològica de l'Aigua-

barreig, que ara compleix 10 anys i l'IEBC, van apostar amb fermesa per l'esdevenidor d'aquest privilegiat espai natural, i en aquella vila i el seu entorn es celebraren tota mena de congressos i jornades, de campaments naturalistes internacionals i un llarg ventall d'activitats entorn al seu espai natural. L'any 1996 s'inaugurava l'aula de natura que en pocs anys seria la més visitada d'estes terres i el 1998 es feia el Seminari de Gestió de l'Aiguabarreig amb participació d'experts, tècnics i professors de universitats catalanes i aragoneses.

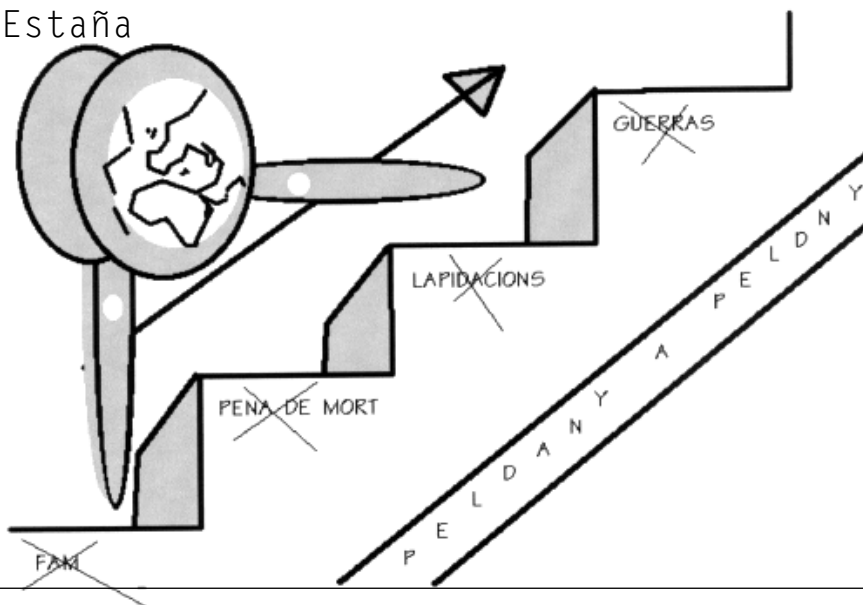
Edils de l'Ajuntament de la vila mequinensana acompanyaren als portantveus de l'Estació Biològica de l'Aiguabarreig a Saragossa a parlar amb consellers i caps de medi ambient un i altre camí. Calia impulsar el desenvolupament sostenible dels pobles baixcinquens. Però la més absoluta passivitat, incompetència i desinterès ha estat fins ara la resposta obtinguda per part dels responsables de Medi Ambient del govern aragonès.

Esperem que el recentment anomenat conseller de Medi Ambient de la DGA, Alfredo Boné, natural de la Torre del Comte i que en una entrevista a la revista institucional *Territorio* declara que la prioritat del seu departament serà consensuar i desenvolupar polítiques en torn a l'aigua, sigui més sensible a una col·laboració amb el seu homòleg català per a impulsar el desenvolupament de l'Aiguabarreig i això es tradueix en contactes asiduus, tal com va demanar Espadaler a Mequinensa, i en inversions des de la banda aragonesa similars o superiors a les que fa la Generalitat.

Mentrestant, a l'Aiguabarreig, li continuarà mancant un braç.

ESTISORES

Miguel Estaña

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director

3

Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista

José Bada,
exconseller de Cultura de la DGA

12

La Llitera i la Ribagorça

14

Tema del mes:

Túrnez & Sesé,
guanyen el premi al millor
disc català de l'any

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió:

L'espai de la Corona d'Aragó

salutació del director

Gent de Franja. Gent que treballa amb serietat i responsabilitat i que als demés conciutadans ens fan sentir orgullosos. El passat 23 de gener, l'Associació de la Premsa d'Aragó, durant la festa del seu patró, Sant Francesc de Sales, premià la trajectòria del periodista saidinès, paisà i amic, Joaquim Ibarz, corres-

pensal de *La Vanguardia* a Mèxic i Centreamèrica des de fa més de vint anys, pels seus mèrits professionals.

Fins i tot, si m'apureu, la Franja també estava darrera d'un altre dels tres premis concedits pels periodistes aragonesos aquest any. Perquè el tema del reportatge guardonat, el desenterrament de fosses comuns de lluitadors republicans al polígon de Caudé (Terol) havia estat publicat, amb quasi dos mesos d'antelació, des de l'edició de Terol de l'*Heraldo de Aragón*, per un dels nostres companys de *Temps de Franja*, gran periodista i fill de Vall-de-roures, Lluís Rajadell.

El que hem dit: gent de Franja, gent honesta, sacrificada, capaç i treballadora. Algunes voltes es reconeixen els seus mèrits des d'instàncies oficials. Altres no. Però els fets permaneixen. I así estan les hemeroteques per a comprovar-ho.

Mário Sasot

cartes dels lectors

Hi ha d'haver de tot

Antigament cada poble era una entitat molt tancada; per ser els desplaçaments lents i difícils es va consolidar una certa diferència en la parla, i fins i tot, una certa rivalitat reflectida en cançons o històries iròniques ridiculitzant-se uns pobles als altres.

De tota manera era a Tamarit on s'anava a comprar, on hi havia el mercat i els serveis més pròxims. Això va fer que la capital comarcal de la Llitera fos Tamarit.

La facilitat per relacionar-se ara els pobles ha fet que hi hagi molta més comunicació entre tots i també intercanvis, sorgint així la Mancomunitat de la Llitera com entitat molt encertada.

Des d'un punt de vista estrictament subjectiu potser no sigui encertat el fet de la bicapitalitat entre Tamarit (cultural) i Binèfar (administrativa). Encara que aquest poble sigui més gran, queda desvinculat del centre i de la història de la Llitera. Sembla una estratègia política per acontentar a tots però una dispersió de càrrecs i entitats en un territori tan petit no sembla pràctic ni econòmic.

El mateix passa amb la Mancomunitat, que ja està consolidada, i el concepte de Comarca, que darrerament s'està comentant amb unes competències molt semblants.

El nom de Llitera sembla que es referia a la comarca, el cas és que ara, si administrativament funciona com a mancomunitat, no està clar que per als habitants de la zona sigui bo tanta multiplicitat de càrrecs. Si algú té clar com està enfocant això d'una manera positiva, seria interes-

sant que ho expliqués.

També estaria bé una anàlisi dels noms perquè si Albelda, Alfarràs, Algaió, Almenar i altres es deixen tal com s'han anat consolidant amb el temps, sembla lògic que deixéssim Altorricó i Alcampell així.

Darrerament es comenta que l'escriptor lliterà J.A. Chauvell ha desqualificat els del Matarranya per localistes. Hi ha d'haver de tot, tan legítims són els escrits i publicacions localistes, com intimistes, socials o internacionals. Seguint uns criteris de correcció, la qualitat depèn de qui s'ho mira. Personalment, els pocs escrits de Chauvell que he llegit els trobo molt clars i de bon llegir. Ara, amb qui tinc mes *feeling* és amb R. Sistac, perquè la revista *TdF* és correcta però, al ser descriptiva i racional, s'agraeix la sensibilitat i l'humor fi.

Josefina Motis

Estic summament interessada per l'obra de Susanna Barquín, premi Guillem Nicolau del 2002, i desitjaria que a través de *Temps de Franja*, algun responsable de la DGA, m'informés de com puc aconseguir el llibre i en quina data estarà editat. Ja, de pas, confio que pel mateix mitjà podré tenir a l'abast la resta d'obres d'autors premiats en anys anteriors. Per favor, no deixin de fer-ho.

Pepita Godia
Fraga –el Baix Cinca–

N. De la R. En el passat número de *TdF* 23 va eixir, a la columna «Cartes al Vent», el mateix text que vam publicar al *TdF* 21. Demanem disculpes a l'autor i als lectors per aquest error tècnic.

Memòria

Fa uns dies ha tingut lloc a Alemanya un acte de reparació a les víctimes dels camps d'extermini nazis durant la segona guerra mundial. Entre altres personalitats va parlar l'escriptor i exministre socialista Jorge Semprún (que va sobreviure al camp de Buchenwald) i va dir que a Espanya, per tal de tirar endavant sense entrebancs la democràcia, s'havia optat per fer, en general, una política de «amnèsia i amnistia», però que ja era hora de recordar i deixar les coses en clar. S'ha de dir que al camp d'extermini de Mauthausen (Àustria), s'hi van deixar la vida uns 7.000 d'espanyols, dels quals prop d'un centenar eren nascuts a la Franja i uns cinquanta, al Matarranya. Aquesta contribució tan alta de vides dels nostres paisans dóna idea que la qüestió ens afecta més que a altres comunitats, que a penes van passar per aquest tràngol. El Centro de Estudios Bajoaragoneses ha premiat recentment unes memòries escrites pel calaceità Raimundo Suñer en les que, apart de la seua infància i joventut de pagès i traginer amb carro i mules, explica detalladament els fets de la política local dels voltants de la guerra, des de la seva posició d'alcalde republicà, la batalla de l'Ebre que la va viure prop de Líster, l'exili als camps francesos i finalment l'estada de quatre anys a Mauthausen, de la que va poder sobreviure. Valdrà la pena de llegir-ho, perquè ja és hora de recordar.

Miquel Blanc

Tres nous socis de la Codonyera a l'Assemblea General d'ASCUMA

■ José Miguel Gràcia

Exposició de Jesús Pallarés, *Un poema fotogràfic*

En l'anterior *TdF*, en Carles Sancho va fer una exhaustiva i acurada ressenya de l'Assemblea de l'ACM, que va tenir lloc a la Codonyera, el proppassat 28 de desembre.

Jo no vull repetir la mateixa informació, però sí parlar de les persones més representatives que van fer possibles els actes culturals, i que, a la vegada, són nous companys aplegats a l'Associació.

En primer lloc em referiré al Jesús Pallarés, autor de l'exposició *Un poema fotogràfic*, presentat a la Sala d'Exposicions. Sense més preàmbuls dic que, al meu entendre –i al de la majoria de les persones amb les quals vaig tindre l'ocasió de parlar–, la qualitat de les fotografies, així com la seua intencionalitat d'expressió poètica, li donaven a la mostra aquell plus que tenen les coses ben fetes i que fan moure els sentiments estètics, que quasi tothom porta endins. Les fotografies dels ulls dels temps, *El vol d'una llàgrima* i la de la vellesa es gronxaven entre l'expressió plàstica i la poètica.

En Jesús Pallarés treballa a Saragossa, però retorna quasi tots els caps de setmana a la Codonyera. És membre-funda-

dor del FOTICLUB. Dibuixa tot allò que li atrau del seu lloc, del terme, personatges, oficis, costums, etc. De tot això té un bon grapat de dibuixos que freguen l'etnologia, el costumbrisme o el pur col·leccionisme. Coneix més que ningú el terme de la Codonyera: fauna, flora, barrancs, masets, casetes, povets, culles i basses. Segons tinc entès, està treballant, en col·laboració amb altres persones, en la catalogació de la fauna i flora de la vall del Mesquí. I una activitat més: ha estat un dels organitzadors de les marxades senderistes del Mesquí.

Un altre acte que hi va tindre lloc el dia 28 va ésser l'actuació del grup musical Arril de la Codonyera, conegut per tota la comarca per les seues actuacions en rondes, misses i espectacles. Aquesta actuació del dia 28 representà una innovació dins del repertori del grup Arril, ja que per primera vegada van cantar les jotetes en lo nostre català. Les lletres –ho he de dir–, eren meues. Tot seguit en dono una mostra:

*Les olives ja estan negres
i va a empear la collida,
enguany estrenaré un ganxo
fet d'una bona savina.*

Segurament alguns coneixeran o hauran escoltat comentaris de les representacions de l'espectacle de l'Arril a la Codonyera, a Ràfels o a Bellmunt del Mesquí. A propòsit: l'any passat per l'estiu, el jurat d'aquesta vila va atorgar el premi El Mirador al grup Arril. Moltes persones –jòvens i grans– participen en el grup Arril, però el que porta la tasca més important com a organitzador i director creatiu i musical, és en José Antonio Celma. En José Antonio és un bon professional de la construcció que aprofita les hores lliures en assajar –toca la bandúrria–, en la recerca del folklore musical de la comarca i pensant i planificant les futures actuacions. És un folklorista creatiu i innovador.

Com a tercer personatge d'activitat cultural a la Codonyera i molt recentment soci de ACM, vull fer esment d'en Jesús Celma, germà del José Antonio i també bon professional de la construcció. És membre fundador del FOTICLUB. Al Jesús li guanya l'afició col·leccionista d'allò que ell anomena **ferratalls**, que no són més que peces de ferro com: serralles, panys, passadors, picaports, relles, etc., recollides amb purisme i molta cura.

Els que tingueren la sort de visitar la recent fira de Montroig, van poder gaudir d'una mostra ben estructurada i presentada al local de l'Associació dels Sucarrats. Darrerament una nova afició li dona molt de plaer: l'audició musical.

Aquest és el tipus de persones que necessiten les nostres viles per a tirar endavant la cultura.

El CESBA premia dos treballs literaris del Matarranya

■ Josep Puche

La quarta edició del concurs en llengua castellana «Memorias bajoaragonesas», convocat l'any passat pel Centro de Estudios Bajoaragoneses (CESBA), ha tingut com a guanyadores dues obres escrites o editades per autors del Matarranya i referides a aquest àmbit comarcal, concretament relacionades amb les poblacions de Calaceit i Beseit.

El jurat va atorgar el primer premi, dotat amb 1.500 euros, al treball *El Alcalde*, obra de memòries que narra les vivències de Raimundo Suñer, alcalde de Calaceit pel Front Popular durant els primers mesos de la Guerra Civil espanyola; al llibre li han donat forma els nebots del protagonista, Manuel i Joaquín Suñer Bengoetxea, amb lo suport de l'escriptor calaceità i col·laborador de

Eres de Beseit a principi de segle XX

Temps de Franja Miquel Blanc, qui ha actuat com a editor de l'obra. De *El Alcalde*, lo jurat n'ha destacat aspectes com les intenses vivències del protagonista, «un home del camp que, per la seua condició innata de líder, va viure fets tan trans-

cedents com la intervenció en la batalla de l'Ebre o l'internament al camp de concentració nazi de Mauthausen».

A més del primer premi, el jurat va concedir un accèssit dotat amb 600 euros a *Memorias de otro siglo*, que relata, en

primera persona, les vicissituds d'una veïna de Beseit, Àngela Bel Mateu (nascuda l'any 1913), que ha vist passar gairebé nou dècades del segle passat a la petita població de la capçalera del Matarranya. D'aquesta obra, escrita per la pedagoga beceitana Susana Antolí Tello (néta de la protagonista), els responsables del CESBA han indicat que «llegir aquest llibre és un plaer per la qualitat amb què està escrit i pel rerefons tan senzill i entranyable que manté al llarg de tota la narració».

El jurat va fer públic el veredict el passat 18 de gener al Teatre Municipal d'Alcanyís. En el decurs del lliurament de premis se va assumir el compromís de publicar les dues obres matarranyenques premiades en el IV concurs «Memorias bajoaragonesas».

La Galeria Antiga Fàbrica Noguera de Beseit, crea un fons per adquirir obres d'art

■ Europa Press

La Galeria Antiga Fàbrica de Beseit ha creat un Fons d'Art amb la finalitat de facilitar als joves l'adquisició d'obres i atansar-los al món de l'art.

El sistema, que funciona a d'altres galeries d'art europees, és una forma «d'aconseguir que els joves s'acostumen a invertir en art i creen la seua pròpia col·lecció», va explicar Gema Noguera, copropietària de la galeria de Beseit.

La Fàbrica Noguera té en dipòsit de forma permanent obres gràfiques originals de petit i gran format de diversos artistes. Amb tot, «si hi ha algú que busque l'obra d'algun artista concret, nosaltres podem

posar-nos en contacte amb ell i buscar la peça que l'interessa desitge adquirir», va explicar Noguera.

El Fons d'Art funciona amb aportacions mensuals a criteri de l'interessat, «tot i que nosaltres aconsellem un mínim de 30 € al mes, per tal que la quantitat estalviada siga prou ampla». Adquirir obres mitjançant aquest sistema permet als socis de la galeria gaudir d'alguns avantatges, com és ara d'un 10% de descompte en la compra d'una peça o tenir preferència a l'eleger obres que romanen en exposició. Alhora, «podran pagar en successives quotes l'import d'una compra, quan el fons

estalviat no siga suficient».

La Fàbrica Noguera celebrarà una exposició cada tres o quatre mesos, però si els socis no estan interessats en les obres exposades, les quotes seguiran acumulant-se. Amb tot, les aportacions al Fons d'Art no són obligatòries, per això, la galeria permetrà als afiliats «retirar els diners aportats sense cap mena d'inconvenient, perquè les quantitats econòmiques ingressades sempre són de qui inverteix», va afirmar la responsable de la galeria.

La Fàbrica Noguera romandrà tancada fins al febrer i obrirà les seues portes al març amb una exposició de pintura de paisatge expressionista. No

Exposició Art per a tothom

obstant això, la mostra preparada per als mesos d'estiu, serà, segons la propietària de la galeria «idònia per a utilitzar el Fons i tenir una col·lecció d'art contemporani de petit format». Es tractarà d'una exposició col·lectiva de 25 artistes –pintors figuratius, paisatgistes, abstractes, escultors en bronze, etc–.

Societat civil i institucions

L'assemblea anual de l'Associació Cultural del Matarranya, celebrada enguany a la Codonyera, m'ha deixat molt bones sensacions i, a la vegada, m'ha plantejat algunes qüestions de difícil resposta.

La vitalitat de la nostra associació, ha quedat de nou contrastada pel seu gran creixement i la massiva assistència de socis, que vam omplir de gom a gom la sala «Cial i Tiarra» de la casa d'en José Miguel Gràcia. També va ser impressionant l'audició musical *El So dels Vinils*, l'actuació del grup Arril Codoñerano, la magnífica exposició *Un Poema Fotogràfic* d'en Jesús Pallarès, la didàctica visita a la Cooperativa del Mesquí i, com a colofó, l'espectacular sopar que ens van preparar al bar de la Plaça.

A l'hora dels precs i preguntes, es va encetar un animat debat sobre la relació entre el Consell Comarcal del Matarranya i l'ACM. Els assistents escoltaren consternats l'actitud negativa de l'ens comarcal cap a l'associació. Ningú no entenia com és que la institució havia respost negativament a totes les ofertes de col·laboració. Es veu que la llarga i contrastada trajectòria, els llibres editats, les activitats i exposicions, no tenen importància. Algú amb experiència a l'administració, va comentar que a les institucions els costa reaccionar quan la societat civil està organitzada i funciona al marge de l'aparell polític.

Estem al principi del procés de comarcalització, per això cal esperar que tot siga producte de la inexperiència. Els 350 socis de l'ACM així ho volem creure.

Carles Terès

Una visita parlamentària aflora discrepàncies a la conca del Matarranya

■ Lluís Rajadell

RICARD SOLANA

La visita de la Comissió d'Actualització del Pacte de l'Aigua de les Corts d'Aragó a la conca del Matarranya el passat dia 11 de desembre va servir per ratificar la divisió que hi ha entre les parts alta i baixa del riu sobre la millor forma de regular el Matarranya. La delegació parlamentària, formada per diputats del PSOE, PAR i CHA, es va trobar a la primera etapa del seu recorregut amb les crítiques de la Plataforma en Defensa del Matarranya (Pladema) per no haver estat informada de la visita.

El president de Pladema, Alberto Moragrega, va plantejar davant dels diputats el malestar d'esta organització social per no haver pogut participar en l'organització del viatge de la Comissió del Pacte de l'Aigua ni haver estat informada amb temps suficient d'esta iniciativa. Segons va explicar, no es va enterar de la presència dels parlamentaris fins mitja hora abans d'arribar a Vall-de-roures i se'n va assabentar de forma casual.

Moragrega va afegir que, en la seua opinió, el recorregut fixat per la Comissió de les Corts no reflectirà fidelment la situació de la conca ni les aspiracions de tots els pobles regats pel Matarranya. Pladema rebutja el projecte del pantà de la Freixneda— la Torre del Comte, que sí aproven la Junta Central d'Usuaris del Matarranya i la majoria dels ajuntaments. Pladema, que aglutina principalment a veïns de Beseit i Vall-de-roures, considera que el pantà de la Freixneda és excessiu, tindrà un cost inassumible per als usuaris i causarà la pèrdua d'un tram de riu ben conservat.

Per la seva part, el president de la Junta Central d'Usuaris, José Maria Puyol, considera que la visita de la Comissió del Pacte de l'Aigua va ser molt positiva per a la conca. En la seua opinió, els parlamentaris es van emportar una impressió molt favorable de la situació de la conca i de les actuacions que s'hi estan fent —les basses laterals de la Trapa i Vallcomuna—.

Puyol va negar que tingués interès a marginar a ningú del viatge parlamentari i va insistir que membres de Pladema estaven informats amb antelació d'esta iniciativa.

José Maria Puyol va indicar que els parlamentaris de les Corts, degut a l'agenda apretada de la visita, no van poder conèixer la situació dels pobles de la conca baixa, com Favara, Nonasp i Faió —el recorregut dels diputats va anar des de Vall-de-roures fins a Maella—. Puyol va instar a la delegació parlamentària a tornar al Matarranya per conèixer els problemes de subministre d'aigua dels regadius dels pobles situats en el darrer tram de riu abans de la seua desembocadura a l'Ebre.

Totes les parts van coincidir, no obstant, que les basses de la Trapa i Vallcomuna, amb una capacitat conjunta de 3,3 hectòmetres cúbics i ja en construcció, suposen una actuació decisiva per assegurar les necessitats actuals de la conca del Matarranya.

Marcel·lí Iglésias inaugurarà el celler Nuviana de Codorniu, a Bellver de Cinca

■ Jaume Casas

El president del Govern d'Aragó, Marcel·lí Iglésias, va inaugurar el passat mes de gener el celler Nuviana que el grup Codorniu ha construït a la finca San Miguel de Bellver de Cinca. És el tercer celler que produirà i comercialitzarà el vi de la terra, *Valle del Cinca*, afegint-se a les de Valonga i Montejulia. El president va viatjar fins a Bellver amb el Conseller d'Agricultura, Gonzalo Arguilé i va visitar les instal·lacions amb la presidenta i el director general del grup Codorniu, Maria Pilar Raventós i Anton Raventós. També hi van ser presents el president de la DPO, Antonio Coscolluela i el Delegat del Govern a Aragó, Eduardo Ameijide.

Codorniu, una de les primeres companyies del sector a Espanya, ha invertit en les obres de construcció de Nuviana fins al moment uns set milions d'euros. El govern d'Aragó ha aportat, junt amb el programa d'indústries de la UE i el Ministeri d'Agricultura un total de 893.000 euros. El celler ocupa una superfície d'uns cinc mil metres quadrats, amb una capacitat de producció

de sis milions d'ampolles a l'any. Emparats en la denominació *Vinos de la Tierra Valle del Cinca*, els primers vins Nuviana van eixir al mercat el propassat mes d'octubre, i per a l'exercici 2002-2003, es preveu vendre un milió d'ampolles, adreçat en un setanta per cent al mercat nacional.

Per ara, s'hi produeixen tres varietats, negre, rosat i blanc i dues bivarietals, d'una gamma un xic més alta, el Nuviana Tempranillo-Cabernet Sauvignon i Nuviana Cabernet Sauvignon-Merlot.

Codorniu pretén seguir invertint en el celler de San Miguel 1.800.000 €, en els pròxims tres anys. Per ara s'hi han creat quinze llocs de treball directes i uns altres trenta-cinc d'indirectes, que treballen a les finques col·laboradores del celler.

Entre el Somontano i el Segre

La zona de la Vall del Cinca es troba a meitat de camí entre el *Somontano* i *Costers del Segre*, dos denominacions d'origen de gran puixança. Marcel·lí Iglésias no descartava que el *Valle del Cinca* es converteixi en la sego-

Inauguració del celler Nuviana a Bellver de Cinca

na denominació d'origen de la província aragonesa, «perquè condicions en té, malgrat que tot depèn dels plans de les empreses instal·lades». En aquest sentit, el director general del grup Codorniu, Anton Raventós, assenyala que «ara per ara, no ens plantejem crear una denominació d'origen». Raventós va descriure el Nuviana com «un vi per a consum diari, amb molt color, modern i amb un aroma molt peculiar» i en destaca que s'havia apostat per la zona de la Vall del Cinca «pel seu prestigi en la producció agrícola i per estar en

mig d'una zona vinícola important com el Somontano i Raimat». Abans d'invertir en la finca de San Miguel, Codorniu s'havia plantejat la possibilitat de produir vi a la Mancha.

L'alcalde de Bellver de Cinca, Jesús Alegre considerà que «la presència de Codorniu a la zona, i la producció dels primers vins Nuviana, suposen un suport important per potenciar el conreu de la vinya i la producció vinícola a la zona. Sabem que els tres cellers ja estan treballant l'ampliació de les seues instal·lacions i això hi pot atraure noves inversions».

PROGRAMACIÓ ANUAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS DEL BAIX CINCA IEA

L'IEBC IEA continuarà fent una part de les seues activitats de manera conjunta:

Assemblea general i reunions de junta i coordinació; col·laboració amb el premi de literatura infantil i juvenil «Desperta Ferro»; 23 d'abril o dia del llibre, fira Mercoequip i Fira del llibre aragonès de Montsó; Jornades Cinga; conferències amb altres entitats; convocatòria de les beques d'investigació «Amanda Llebot»; curs de català per a adults i sopar literari (premis «6 de novembre»). Però altres les desenvoluparà a través de les seues seccions.

Per una part, la **Secció Publicacions, Comunicació i Propaganda** s'encarregarà de TdF i de la pàgina web. També té previst la publicació del llibre de Josep Galan *Modismes i frases fetes de la parla de Fraga*, l'anuari *Cinga 2003*, la investigació de Ruth Baches *Estat de la tercera edat a la comarca del Baix Cinca* i l'edició, amb suport electrònic, d'un treball sobre la flora del Baix Cinca de Josep Lluís Escuer. Pel que fa a les coedicions, es col·laborarà amb la col·lecció literària «Les cadolles», amb les tesis doctorals sobre el català a l'Aragó de Michel Martínez (Universitat de la Sorbona de París) i amb la UdL amb l'estudi etnològic de la nostra comarca de

Sílvio Previtara (Universitat de Roma). També amb Coses del Poble de Mequinensa amb l'estudi *Art rupestre esquemàtic a Mequinensa*. A més, es preveu realitzar una campanya d'informació lingüística amb tríptics dirigida a la població en general del Baix Cinca.

Pel que fa a la **Secció de Patrimoni** s'han programat una sèrie de conferències, itineraris històrics («Passeigs per la nostra història») i excursions a museus i jaciments arqueològics propers. A més, es col·laborarà amb el taller d'història de l'IES «Ramon J. Sender» i amb la catalogació dels béns culturals del Baix Cinca; i per últim, s'adquiriran documents amb valor històric sobre la comarca i s'elaborarà una reproducció d'una peça original de la nostra zona dipositada a algun museu.

La **Secció d'Història Natural** organitzarà jornades que ajudin a descobrir l'Aiguabarreig i cursos i seminaris sobre educació ambiental (guies de natura, ornitologia i anellatge, etc.).

Per últim, **L'Ateneu** té previst començar l'any amb una sèrie d'actes en contra l'amenaça bèl·lica d'EEUU contra Iraq, que aplegaran moltes entitats de Fraga, i amb l'assistència al concert de piano que J. Achúcarro oferirà a l'auditori de Lleida.

Pep Labat

Blas (I)

El passat mes de setembre, un examic i excompany, –diguem-li **Blas**– ros, fornit, alt, ulls blaus, amb una corpen-ta i manera de pensar que ja hagués volgut més d'un SS de l'Alemanya hitleriana, empès per l'*ardor guerrero* dels espanyolots, maniobrant arriscadament amb el seu cotxe, va investir la capçalera de la manifestació òbviament legal, estatutària i constitucional que el Casal Jaume I de Fraga havia organitzat

De **Blas** tothom diu que té molt bon cor. L'únic, que, des que tenia... des de petites, no hi ha hagut batussa a la vila en què ell no hagi participat: batussa a l'escola, batussa al carrer, batusses incomptables amb forasters, a la discoteca, al futbol... Quan una turbamulta de fragatins anaven a esbatussar moros temps enrera, ell anava a primera fila. Dec d'exagerar, perquè tothom diu que, en el fons, té molt bon cor. **Blas**, que és anticatalà visceral, madridista visceral, mai ha pogut veure la seua foto durant aquestes baralles. Mai. No té testimonis gràfics. Deu ser per això que, el dia de la manifestació, agafat in fraganti pels periodistes gràfics del diari *Segre*, va poder veure satisfeta la passió de la seua vida: una foto als diaris. Quan ell solet es va enfrontar al mig centenar de manifestants al crit de «*Malpariiiiits!!! Això és Aragoóóó!!!*» una càmera invisible el va immortalitzar i part de Catalunya i Aragó van poder contemplar **Blas**, defensant Espanya de les hordes *catalanistes*. Gràcies, Segre. Ah! **Blas** és membre de la FACAO... i dels primers carnets.

Josep Galan

Del Canal de Tamarit al Canal d'Aragó i Catalunya (II) La concessió de 1834

■ Toni Ibarz Ibarz

Des del primer projecte el 1782 fins a 1830 han transcorregut prop de 50 anys: bastant més que l'esperança de vida d'una persona d'aquell temps. Però, precisament l'esperança és el que encara es manté.

La Junta de Foment de la riquesa del regne i la Companyia dirigida per Antoni Gassó, Josep Sagristà i Narcís Mercader arriben a un acord de construcció del Canal de Tamarit.

L'any 1834, el Govern aprova la concessió de l'obra, mitjançant una Reial cèdula. Els drets que la cèdula concedeix a la companyia són incalculables i els plans de la societat encara més ambiciosos:

D'una banda, el govern permet el cobrament als futurs regants d'un cànon anual perpetu de 24 rals fixos per cafís o, bé, 14 rals i un vintè de tots els fruits i produccions i, a més, un cànon durant 80 anys de la desena part de l'augment de les produccions agrícoles de tot el territori regable.

Per l'altra, el govern concedeix el dret perpetu i exclusiu de navegació per tota la línia del canal, cobrant-ne la Companyia els drets de navegació a tercers a raó d'un mavedí per arroba i llegua i la navegació des del final del canal a Lleida fins a Mequinsa.

L'empresa concessionària encara aconsegueix més drets sucosos: la facultat en exclusiva de construir molins i artefactes que han de moure les aigües, la cessió de les terres ermes, instal·lació de banys, rentadors públics i fonts, l'explotació de mines i pedreres en un radi de 10 llegües del canal, la introducció de màquines i útils lliures de drets, l'ús de llenya, fustes i carbó gratuïts, l'ús de pastures, prats, termes i deve-

ses per a animals de càrrega i de tir.

Els avantatges que s'ofereixen als propietaris i conreadors, per a fer més fàcil i poder convence'ls, són, per suposat, el subministrament d'aigua per al rec, i l'exempció del pagament d'impostos de les seves propietats durant 60 anys. A més a més, aquells que inverteixin per sobre dels 2 milions de rals en la companyia, el govern els promet el títol nobiliari de baró, marquès o comte de Castilla.

Amb l'aigua del canal es pensa regar 90.112 hectàrees i assegurar la collita anual i multiplicar per cinc el rendiment, la producció s'exportarà, a través del Cinca, del Segre i de l'Ebre cap a Catalunya i València, regions deficitàries de gra i d'altres queviures.

Moltes obligacions pels futurs regants

La contestació lliterana als plans de la Companyia i els monopolis concedits per la Reial Cèdula sorgeix d'immediat. Durant 1834 i 1835 els propietaris de Tamarit, Monsó, Estadilla, Fonz, Albelda, Sant Esteve de Llitera, Binèfar, Fraga i Almunia de San Juan aproven dos Manifestos per a impugnar la concessió monopolista i abusiva feta pel govern.

Els interessats al·leguen que: «Tots els propietaris desitgen el canal i el reclamen des dels temps de Carles III, però que a l'ombra de la felicitat que aquell els ha de proporcionar se'ls vol afeixugar amb un cànon excessiu, superior a les seves forces i amb uns privilegis exclusius».

Els lliterans proposen, entre d'altres la navegació lliure, el pagament a la companyia de la dotzena part dels fruits que

produeixin les terres, el pagament de 24 rals per cafís si «es destina exclusivament a hortalisses, fruita o jardins, si la companyia no executa el canal, els pobles quedaran en llibertat per a contractar la seva execució, quedant-ne nul tot l'anterior».

Aquesta primera protesta té els seus fruits ja durant 1835, com és el poder pagar el cànon en espècie, però els privilegis i concessions del Govern a la Companyia romanen pràcticament invariables.

Els lliterans veuen les coses bastant fosques: «Els habitants de les terres regables, uns 8.000, sense suficients haveries i capital, un cop s'hagi fet el canal, podran executar les immenses operacions necessàries per a reduir a reg les 90.000 hectàrees de secà i pagar totes les càrregues a més de pagar el cànon? És impossible».

La Companyia contraataca i argumenta que el canal atraurà població i capital per que tot això sigui possible. Addueix que el valor de la terra augmentarà i els posa l'exemple de Lleida i València, on el jornal d'horta produeix 200 i 300 rals l'any, respectivament.

El govern, durant 1836, penalitza als dissidents excloent-los del reg i dels altres possibles beneficis de la construcció si no accepten les condicions.

Les Corts liberals de 1838 confirmen la concessió i amb aquestes premisses monopolistes i colonitzadores és fàcil concloure que una societat no pot fracassar i menys si tenim en compte que els socis capitalistes disposen d'excel·lents relacions amb destacats polítics de l'època com Arrazola, Madoz, Nosedal, diputats o ministres en diferents moments del regnat d'Isabel II.

Murcegot del Baix Cinca (i II)

■ J.J. Bafaluy i Kees Wourtsen

El murcegot dels graners (*Eptesicus serotinus*)

El murcegot dels graners o murcegot d'horta està present en tot el centre i sud d'Europa, inclosa tota l'Espanya Peninsular. Es refugia en edificis i, a voltes, en arbres, durant el període estiuenc i en edificis i cavitats durant l'hivern. La majoria dels individus són sedentaris, tot i que alguns arriben a emigrar a distàncies de 330 km.

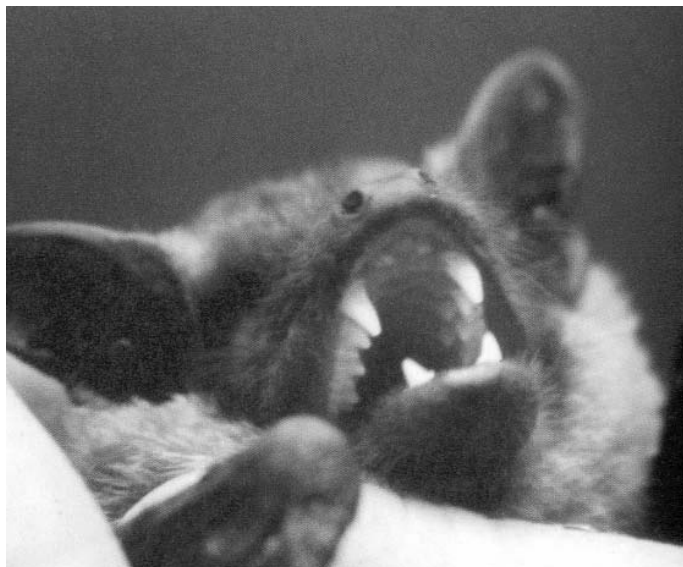
De cos gran i de color variable segons la zona geogràfica. Els individus del nord de la Península Ibèrica tenen el dors de color terrós fosc, amb el ventre pàl·lid. Les orelles, que són triangulars, i les zones nues del musell són de color negre..

Es pot trobar per tot l'Aragó, tant en el Pirineu com a la

vall de l'Ebre. Viu des dels ambients més mediterranis al sud, al Baix Cinca i en algunes localitats dels Monegres, fins als ambients eurosiberians de les Serres Interiors del Pirineu. El paisatge on habita és molt diferent segons les localitats però sembla estar bastant pròxim a construccions humanes, a llocs amb certa cobertura d'arbres, i a zones de conreu que utilitza com a àrees de caça.

És fàcil d'observar a causa de la seua grandària i que, en l'època d'activitat, ix dels seus refugis abans que es faci de nit totalment. Amb els detectors d'ultrasons és fàcil de localitzar. Per contra, hi ha poques cites de murcegot dels graners en els seus refugis.

Atès que el murcegot dels graners es refugia sovint en

Murcegot de graner

vivendes i i esglésies, el seu principal problema en seria la restauració d'aquests edificis i el tractament de la fusta amb productes contra insectes xil·lofags.

Actualment no està catalogat en perill d'extinció ni com a vulnerable. Dins del Catàleg d'Espècies Amenaçades d'Aragó està proposat com a d'interès especial.

ESTAMPES RIBERENQUES

Tres Dantes parlen català

■ Francesc Serès

Ja em perdonareu que parli amb una mica de retard d'un llibre que va eixir fa ara més d'un any, però un no sempre llegeix quan les coses acaben de publicar-se.

El setembre de 2000 Proa va publicar la traducció de la *Divina Comèdia* que va fer Joan F. Mira, una traducció que segueix en català, a les que van fer en el seu dia Andreu Febrer (en el segle XV, una de les primeres traduccions que es van fer de l'obra de Dante) i Josep Maria de Segarra.

És important tenir diverses traduccions d'una mateixa obra, més encara al nostre país, quan podem veure com, a través d'elles tenim també diferents visions de l'articulació de la llengua, dels usos lèxics, dels estils. Poques llengües poden dir que tenen una tradició dantesca tan rica com la nostra, poques tenen una traducció tan temprana com la d'Andreu Febrer i també poques poden dir que una figura de l'alçada d'en Segarra prengué paciència per traslladar els versos de Dante.

L'espai que ací em pertoca ocupar fa que no us pugui dir gran cosa de Dante, ni de les seves trifulgues polítiques i socials, ni de les seves preocupacions artístiques i literàries. El mateix problema tindria si us intentés fer cinc cèntims de la *Divina Comèdia*: la seva extensió, profunditat i complexitat fa que aquestes

línies renunciïn a la idea de contenir cap paraula que la vulgui resumir o explicar. És per això que us enraono d'aquestes tres traduccions, que per a més honestat, inclouen el text per tal d'acabar unes línies amb les altres.

La primera de totes, la d'Andreu Febrer (*Els nostres clàssics*, Editorial Barcino), és interessant, sobretot, per veure quins són els ussos d'una llengua –llengua prou hàbil– per articular tot el contingut de la *Comèdia*. És evident que no és una lectura senzilla, però en cap cas això hauria de fer fugir la curiositat cap a un text que respon a aquesta empresa. Els més atrevits que ja haguen provat a llegir a Dante acarant-lo amb l'original, hi trobareu una lectura saborosíssima.

Què us puc dir de Sagarra? Els que haguen llegit les seves versions de Shakespeare trobareu sobrer tot el que us pugui dir. No obstant és interessant pensar, més enllà de les acotacions que el filòleg que no sóc podria fer, en el moment en què Sagarra tradueix Dante, pensar en l'estil de Sagarra i en les seves altres obres. Si a través d'aquesta cuidadíssima edició de Quaderns Crema, voleu descobrir altres obres seves reeditades per aquest mateix segell fa poc, aquest breu article haurà valgut la pena.

La darrera, la de Mira, ens acosta Dante a un registre més proper però no us penseu pas que «rebaixa» l'original. Des de la meitat del camí de la vida fins a l'amor que mou el cel i les estrelles trobareu una traducció que us permetrà recórrer l'infern, el purgatori i el paradís amb un llenguatge que, en paraules del traductor «és un català matisadament valencià, com el que jo gaste habitualment per escriure, regular i amb molt poques manies.»

Ara, l'únic que cal és que els demaneu. Trieu i remeneu.

José Bada, exconseller de Cultura de la DGA

«A la franja s'hauria d'accedir

ELENA CEBRIÁN

José Bada al lliurament dels premis 6 de novembre 2002 a Mequinensa

José Bada Panillo (Favara, 22 de desembre de 1929), «vaig nàixer lo dia de la loteria», ens comenta jocosament— ha tingut, i té, una vida consagrada a la reflexió, l'estudi i l'acció cultural, un treball desenvolupat amb gran intensitat i dedicació, tant en el terreny privat i professional com a docent i escriptor, com en el col·lectiu en el si de l'acció de govern o dins dels moviments socials.

Va abandonar la seua vida natal als dotze anys per a anar al Seminari d'Alcorisa. D'allí va passar al de Saragossa, on es va ordenar com a capellà. Des d'allavors, l'afany d'estudi de la Teologia i Filosofia el va endur a llocs tan diversos i llunyans com Salamanca, Munich, Innsbruck, on va fer el doctorat en Teologia, i Roma. En

1973 es va secularitzar i ingressà en el Partit Socialista Aragonès. En el segon Congrés d'aquest partit, celebrat el 1978, va formar part del sector, encapçalat per Santiago Marraco, partidari de la integració en el PSOE de Felipe González. Amb Marraco com a president, va formar part del govern d'Aragó com a Conseller de Cultura, de 1983 a 1987. En aquest període va iniciar un seguit de mesures fonamentals per a la revitalització i presa de consciència del català a la Franja, com el conveni amb el Ministeri d'Educació per a iniciar les classes de català a la Franja, els premis Guillem Nicolau de Literatura en Català i la col·lecció editorial Pa de Casa. Avui dia disfruta d'una mereixuda jubilació com a professor del Seminari Diocesà de Sara-

gossa i desenvolupa diverses activitats dins del Seminari d'Investigació per la Pau, del qual va ser co-fundador amb José María Alemany, l'any 83. Recentment a estat guardonat amb un dels premis «6 de novembre 2002» a la normalització lingüística de la Franja entregats a Mequinensa per l'Institut d'Estudis del Baix Cinca.

Pregunta: Parlem de la seua infància a Favara. Quins records conserva d'aquells temps?

Resposta: Tinc gravats molts records, molt vius, d'aquella època, especialment de l'escola. Les primeres lletres les vaig aprendre, durant la República, amb un llibre que es deia *Corazón de Amicis*, en castellà. Eren temps on s'organitzaren a Favara les col·lectivitats llibertàries i a l'escola, imbuïda d'un esperit liberal fill de la Institución Libre de Enseñanza, hi havia un gran bust de Marcelino Domingo. Després de la guerra, amb el franquisme, ens van canviar el llibre. Ara en teníem un que es titulava *Glorias imperiales*. Els continguts, evidentment, canviaren: però no l'idioma. Fins a l'arribada de l'actual democràcia, cap règim polític s'havia plantejat l'ensenyament de, ni en la llengua pròpia dels alumnes.

«L'aragonès ha estat utilitzat a voltes com a un pal a la roda de la normalització del català».

P. Vostè va obrir aquest procés a la meitat dels anys 80 i no va ser un camí fàcil. Com recorda, ara, aquells temps?

R. Jo n'estic molt orgullós d'haver participat en aquella empresa, que com tu dius no va ser gens fàcil. Vam tenir frontalment en contra a les forces polítiques de la dreta i el PAR, i vam sofrir la incomprensió de molts sectors culturals, de l'opinió pública, mitjans de comunicació i universitaris de Saragossa, i d'una part dels mateixos habitants franjolins. Avui dia, la cosa ha canviat algo. Tret d'una petita minoria, rara és la persona a l'Aragó que es negue a reconèixer el fet diferencial lingüístic de la Franja.

P. D'on va traure la força per a afrontar tantes dificultats?

R. De la convicció profunda que la llengua és un patrimoni inalienable del que la parla. Ningú la pot segrestar. El que la parla té que tindre la llibertat d'emprar-la, aprendre-la, escriure-la, etc. Sense cap imposició, però sense cap limitació també. És una part important del dret fonamental a la llibertat d'expressió. Al mateix temps, defenent aquest dret ajudem a mantenir la diversitat lingüística. Gadamer deia: «No crec en una llengua per a tot lo món, de manera que seria indesitjable i horrorós un clima i un paisatge únic en tot lo món.»

P. Als que defensem l'existència i el desenvolupament normal de les llengües minoritàries ens acusen de localistes, chauvinistes, etc. Vostè se sent així?

R. Tot al contrari. Soc partidari de, partint de la diversitat i la igualtat de drets, d'un diàleg entre les llengües i entre els que les parlen. És fonamental

ir a l'alfabetització en català»

Visita a Favara de José Bada l'any 1984

que les cultures (i per tant les llengües) no es tanquen, sinó que s'obren a les altres en un horitzó comú. Però per a això cal tenir enfortides les arrels pròpies. Sempre m'ha paregut negatiu i violent desarrelar als nostres xiquets de la seua llengua materna portant-los a un medi hostil com és l'escolarització en castellà. A la Franja s'hauria d'accedir a l'alfabetització en català.

P. Com valora el malaurat destí que ha tingut l'avantprojecte de Llei de Llengües durant aquesta legislatura autonòmica?

R. Penso que el govern de Marcel·lí Iglesias no ho ha

«Els municipis de la Franja podien haver fet més per la normalització del català».

tingut gens fàcil. Per una banda, està governant en coalició amb un partit, el PAR, que no té gens clar el tema de la normalització lingüística i no vol prendre cap iniciativa que suposi conflictes interns. I per una altra banda, l'esborrall de

Llei de Llengües ha tingut que abastar dos llengües que viuen situacions molt diferents. No és el mateix una llengua que gaudeix d'un ús viu i generalitzat en un territori molt clar, com és la situació del català a la Franja, un ús que cal regularitzar mitjançant una Llei, que l'aragonès, una llengua en clara recessió i en perill d'extinció que necessita abans de tot mesures de protecció, salvament i restauració. Voler ficar en un mateix «sac» legislatiu aquestes realitats tan diferents, ha estat utilitzat pels contraris a la regularització del català per a congelar-ho i endarrerir-ho tot. L'aragonès ha estat emprat molt sovint per la dreta i el PAR com a un pal a la roda del carro de la normalització del català».

P. Malgrat totes aquestes dificultats, no es podien haver donat més passes endavant, després del debat social que va suposar el període de presentació d'esmenes a l'avantprojecte?

R. Penso que a nivell legislatiu, no s'ha pogut anar més enllà per la situació política de les aliances. Però crec que a nivells més de base com els

«La lluita per la diversitat és necessària perquè la uniformitat total seria el desastre».

municipals sí es podia anar més lluny. Qui impideix als alcaldes socialistes i d'altres grups que han tornat a signar el Manifest de Mequinensa l'any passat, fer els seus plens en català i les seues actes i les publicacions municipals en bilingüe, i la retolació dels noms dels carrers i els topònims, etc. Penso que, encara que hi ha hagut lloables excepcions, es podia haver avançat molt més.

P. I com veu lo futur de llengües minoritàries com la nostra?

R. És difícil ser optimista en un temps on prima l'anomenada «globalització». La globalització comporta la reducció del número de productes al mercat. La llengua no deixa de ser un producte. Cada dia que passa es van perdent més idiomes al món. De totes maneres serà impossible l'homologació total, l'imperi d'una sola llengua. Dins d'aquest marc general el català a l'Aragó ho té difícil, degut sobre tot a la seua pobresa demogràfica i la progressiva despoblació. El meu poble tenia 2.000 habitants als anys 50. Ara té entre 1.000 i 1.200 habitants. Malgrat tot, cal fer tots els esforços per mantindre vives les nostres llengües minoritàries. La lluita per la diversitat és necessària perquè la uniformitat total seria el desastre.

Màrio Sasot Escuer

RICARD SOLANA

J. Bada a Pena-roja, l'abril de 1990 en l'homenatge a D. Lombarte

«PRIMUM FILOSOFARE»

Resulta difícil per a un periodista, ésser que fa preguntes concretes per a obtenir respostes concretes i precises, entrevistar a José Bada. Davant de cada qüestió, planteja els seus principis, una reflexió general o una idea de gran calat filosòfic. Va deure ser difícil per a ell manegar-se en el món de la política, on reina el pragmatisme, la urgència, les maniobres conspiradores i els fets més immediats. Ara es deu sentir més en el seu ambient treballant dins del Seminari d'Investigació per la Pau, naixcut al caliu de les mobilitzacions anti-base americana i ara convertit en flamant Fundació, que investiga i promou debats sobre hispanoamèrica, la possible guerra d'Irak, etc. «Bush és un perill públic. Està empenyat a fer la guerra i la farà, i lo d'Aznar és patètic, fent-li un seguidisme frívol i sense sentit».

Esglaó a esglaó

T'has preguntat alguna vegada i què puc fer jo per millorar alguna cosa de la societat en què m'ha tocat viure? Doncs molt senzill. Les coses no succeeixen perquè si. Tothom pot fer alguna cosa, qualsevol acció, per insignificant que sembli, pot ser interessant, i la sembla d'una llavor que no se sap quan donarà fruit, en un cert moment pot brollar i florir en altres persones: en definitiva, l'important és donar aquesta passa i sembrar-la. En primer lloc, estic convençut que tots som necessaris, tot i que cap de nosaltres és imprescindible, i si ens autoanalitzem, descobrirem que sempre hi ha un esglaó que podem empènyer per superar-lo entre tots i per a tots.

Anima't i a per totes! Entre tots millorarem la qualitat de vida i, si millorem la de tots, també indirectament millorarem la nostra. Amb aquesta carta et convido que t'autoanalitzis i donis aquesta passa d'empènyer aquest esglaó amb què et trobes més identificat. No esperis a fer-ho d'ací cent anys. Llavorens ja no ho podràs fer. La vida és massa curta per estar-hi pensant sempre i no actuar-hi. Esglaó a esglaó, sense preses però sense pauses.

Miquel Estaña

Festa del tossino a Albelda

■ J. L. Seira

El diumenge 26 de gener es van congregar com fa més de quinze anys a Albelda (la Llitera), unes 4000 persones que van gaudir de diferents àpats a base de porc (cansalada, llom i caldereta) i al mateix temps van participar en les diferents activitats que la Peña del Magré organitza per celebrar aquesta festa.

Tot va començar ara fa setze anys en que un grup de joves de la localitat van realitzar un curset de soldadura per perfeccionar les seves habilitats. Al acabar van decidir fer una «lifara» un sopar on com que eren alguns d'ells grangers, van decidir sacrificar un animal i celebrar-ho. Com que després de l'àpat va sobrar molta carn, van decidir invitar a més gent del poble. Aquest fet va fer que formessin un grup que un cop l'any es reunia per recordar la consecució del curset i festejar-ho. Any rera any el nombre de convidats era més gran i van decidir formar una associació que van denominar «El Magré». Aquesta va determinar que un cop l'any farien una festa de cara al poble, però cada cop la festa ha estat més i més gran. Entitats de tota la província hi col·laboren i l'associació ha ampliat i diversificat les seves activitats:

Un concurs de pesca, exposicions micològiques, de fotografies, activitats infantils etc..., però el motiu central de la seva activitat és la matança del porc, que es realitza al mig de la plaça, en la forma tradicional i la posterior elaboració del «mondongo» que fan un matador i els seus ajudants com es feia fa més de cent anys i la seva vestimenta és la tradicional dels nostres pobles al llarg del segle XX. A continuació la gent pot anar al llarg de la Rambla, carrer principal de la

Festa del tossino 2003 a Albelda

vila, on pot admirar la Fira d'Artesania i productes típics, pot passejar en carros i ases de l'Associació de Mossos i carreters, veure exposicions de fotografies i visitar i comprar oli del molí, que també és de collita pròpia.

La festa comença a les vuit del matí amb xocolata per a tots, després a les onze es fa la matança del porc davant del nombrós públic, al mateix temps al centre de la vila es reparteixen entrepans de llom i cansalada amb pa de pagès i «picada» d'all i julivert.

Quan és l'hora de dinar es reparteix per les taules, sopa, caldereta, fins que no hi ha ni una engruna i fruita sense interrupció. En acabar cafè de topí i si queden ganes encara fan ball per finalitzar la festa.

Com es pot fer tot això? Encara que no és fàcil, la penya del Magré compta amb uns 200 socis que durant els dies

anterior i el mateix dia treballen sense parar per que tot surti bé. No hem d'oblidar que aquesta associació és uns dels elements dinamitzadors de la vila d'Albelda, i l'any passat aquesta festa va ser declarada d'interès turístic a Aragó. I encara que algunes veus no hi estiguin totalment d'acord, no hem d'oblidar que el diumenge que es celebra la *festa del Tossino*, gent de tota la comarca, de les províncies properes i fins i tot de més enllà de les nostres fronteres arriben per fer una diada festiva i com deia algú: Albelda és per un dia la capital de la Llitera.

TEMPS DE FRANJA
Revista de les comarques catalanoparlants d'Aragó

SUBSCRIU-T'HI
974 47 19 93
93 805 02 70

Toponímia de la Ribagorça

■ Glòria Francino

Rellegint el número de juny de 2002 de *TdF*, he trobat la carta del lector J. Mauri. M'alegra descobrir que hi ha d'altres persones sensibilitzades pels temes, que, sovint, preocupen a tot un col·lectiu.

Té raó Mauri quan aconsella sobre la recollida dels topònims de la Ribagorça; efectivament, la comarca, entre extensa i despoblada, ha perdut i perd, terrenys que abans es conreaven i tenien nom i amo, i també perd els bons informants que coneixen el país com el palmell de la mà. Tot això Joan Coromines ja ho portava al cap, perquè en va recollir i estudiar molts dels noms de la nostra terra, així com E. Moreu Rey, i d'altres, encara que ara no es tracta de recordar els estudiosos, sinó els mestres, i un dels deixebles d'En Coromines, que ha seguit els seus passos, és el professor de la UdL, Xavier Terrado, que va començar a treballar aquest camp i va fer-

nos interessar en el seu projecte d'investigació, *Toponímia Ribagorçana*, a d'altres com jo mateixa, que porto més de 10 anys, científicament, involucrada en aquest tema.

L'equip de filòlegs que coordina Terrado seguim una metodologia similar: primerament contactem amb els informants dels pobles i recollim oralment els noms, i recorrem el terreny guiats pels qui l'han trepitjat tantes vegades, comprovem les coordenades dels llocs recollits en mapes topogràfics, busquem documentació antiga en diverses fonts, sobretot les medievals i intentem trobar l'origen etimològic dels topònims. Per tant el treball és lent i feixuc; no obstant, el resultat ha estat per una part, unes bones tesis doctorals, i pel que ací ens interessa, el resultat consisteix en la publicació d'uns quadernets breus, divulgatius, perquè arribin al lector interessat a recordar i conservar el nom d'aquells indrets que li eren tan

Vista general de Sopeira

familiars en la seva infantesa o vellesa. Amb l'esforç d'uns i l'ajut econòmic de les institucions, han eixit publicats, fins ara, 10 quaderns dels següents municipis:

Encarna Porras i Xavier Terrado, *Santaliestra i San Quílez*; Xavier Terrado, *Arén*; Moisés Selfa, *Campo*; Carlos Rizos, *La Puebla de Castro*; Ana Bordas, *Montanui*; Jesús Martín i M. Asunción Hidalgo, *Castejón de Sos*; Jesús

Vázquez, Amàlia Enseñat i Judit Tarragó, *Lascaurre*; Glòria Francino, *Sopeira*; Moisés Selfa, *Valle de Bardaxín*; Carlos Rizos, *Secastilla*.

Com a membre del projecte de *Toponímia de la Ribagorça* que dirigeix el professor Xavier Terrado i com a membre del *Centre d'Estudis Ribagorçans*, he considerat oportú, per la part que em correspon, exposar l'estat de la qüestió sobre els noms de lloc a la nostra comarca.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Corrupció

■ Ramon Sistac

Com la cançó de l'enfadós, cada camí que s'atansa la temporada d'eleccions comença una autèntica batalla (la «contesa electoral», en diuen) de joc presumiblement brut en la qual els diferents candidats i partits s'acusen entre ells de «corruptes». I dic «joc presumiblement brut» perquè, presumiblement també, alguna cosa hi deu haver. De fet, no és cap novetat: el *poder corromp*, i una de les bondats que se li suposa a la democràcia és que, tard o d'hora, moltes (o potser no gaires) d'aquestes corrupteles ixen a la llum.

Pareix, però, que la corrupció de la classe política té també un paper fixat, un *rol*, en el manteniment de l'ordre social. Poder acusar els polítics permet obviar o ignorar les grans quantitats de corrupció que empastifen la nostra vida quotidiana. No està mal vist del tot amagar a Hisenda, per exemple, ingressos obtinguts, «pagar en negre», realitzar una petita obra sense permís municipal, portar uns centímetres cap a Andorra... «Ho voldrà amb IVA o sense IVA?» I això sense que ací arribem a la «mordida» llatinoamericana: per sort, el suborn pur i dur encara està prou mal vist (la qual cosa, evidentment, no vol dir pas que no es practi-

que). D'altra banda, la corrupció té moltes cares i n'hi ha de tota mena i condició. L'econòmica és la més freqüent. La immensa majoria de corruptes esperen aconseguir una contraprestació pecuniària. És molt pròpia dels llatins. També hi ha la corrupció sexual, generalment associada al puritanisme exacerbada. Per això és molt usual als països del nord, protestants. L'assetjament i el xantatge sexual en formen part. Hi ha la corrupció típicament hispànica del «cuñao», en la qual els favors no són per al protagonista del fet en qüestió, sinó per a algun parent o amic amb qui es considera obligat. Però potser la més universal és la corrupció associada a l'*ego*. L'eròtica del poder, la supèrbia, la prepotència, les ganes de figurar, de «tallar l'abadejo»... De fet, ha estat un dels motors de la Història.

Aviso: mal que m'estiga dir-ho, jo no sóc –gaire– corrupte. No m'interessa la corrupció econòmica a gran escala, perquè no hi tinc accés, i per continuar igual de miserable que ara jaestic bé comestic. Com a mínim, el meu preu és alt. La corrupció sexual, encara m'atrau menys. L'autèntic plaer el dona la seducció, el flirteig, el galanteig, la conquesta... La matusseria del xantatge o del suborn sexual és impròpia d'una persona elegant com jo. Pel que fa al poder, implica massa feina i poca qualitat de vida; així que tampoc no m'interessa. Sóc, com veieu, modest i entenmentat. Ara, si parlàvem d'un pèril d'aquells que teniu a casa, o d'aquell vinet que guardeu al celler i, és clar, us puc fer un favor discret d'amic, ja serà tota una altra cosa...

Història de Queretes

No fa gaires dies van visitar Barcelona els amics Josep Lluís Soler, gerent del Consell Comarcal del Matarranya, Antoni Llerda, alcalde de Queretes i l'escriptor Juan Luís Camps i la seua esposa, amb la missió d'aconseguir algunes peces arqueològiques de la comarca per exposar-les amb motiu del centenari del començament de les excavacions del poblat ibèric de Sant Antoni de Calaceit. L'amic Juan Luís em va regalar el seu llibre publicat recentment sobre la història de la vila de Queretes. Sobre aquest llibre, la premsa n'ha parlat ben poc i no en tenia notícia de la seua publicació. Sempre és una bona notícia l'aparició d'un llibre que parli sobre la història dels nostres pobles però si el llibre és bo en cara ho és més. Aquest és un llibre excel·lent i molt interessant per la gran quantitat de notícies que ens aporta i per la manera que les tracta. L'interès principal de l'autor a publicar el llibre resta molt clar en el subtítol de portada, «Recopilació de notícies per a l'estudi de la història de Cretes». La recopilació és la principal pretensió de l'autor que, a la pràctica, vol dir ser útil a tothom que s'interessi per la història i als historiadors posteriors.

No vaig a explicar ara el llibre, però sí que els puc dir que el volum consta de 336 pàgines. Déu n'hi do! i que està escrit en castellà. Sobre l'autor del llibre se'ns diu que va nàixer a Queretes l'any 1934 i que és diplomàtic en Relacions laborals i diplomàtic en Administració i Direcció d'Hospitals per EADA de Barcelona. Va fer estudis d'història a Saragossa i actualment treballa com a director financer i de personal de l'Hospital Verge de la Cinta de Tortosa.

Joaquim Montclús

Túrnez & Sesé guanyen el premi al millor disc català de l'any

■ Carles Terès

El grup Túrnez&Sesé ha estat guanyador del premi «Disc català de l'any», que promou Ràdio 4-RNE a Catalunya. Aquest premi és per votació dels oients de l'emissora i hi competeixen tots els discs editats al llarg de l'any.

Per qui els vulgui veure en directe, els concerts més immediats previstos són:

- El 16 de febrer a l'Espai a Barcelona, en el qual participaran Quico el Célio, el Noi i el Mut de Ferreries, i on també es comptarà amb la presència de Toni Xuclà i el Quartet Quadrifonia. És el concert de presentació oficial del disc *Quedarà la paraula*, de poemes de Desideri Lombarte.

- El 28 de març al CAT Tradicionàrius al barri de Gràcia de Barcelona, on se celebrarà la nit de les terres de l'Ebre i on Túrnez & Sesé actuaran juntament amb els Quicos, la Ronda dels Ferrer i Terrer Roig.

També cal esmentar que el programa *Biorritmes* de TV3 ha preparat un especial dedicat a Túrnez & Sesé amb el nom

co de Aragón.

Les crítiques al disc *Quedarà la paraula* estan sent realment bones. A la revista *Enderrock*, Oriol Cortacans diu: «*Quedarà la paraula* és un cant a la terra i a la vida, descrit amb una senzillesa riquíssima en la capacitat de despertar els sentits. I la música és a l'alçada del repte. D'acord, Toni Xuclà és el productor de la criatura, però Túrnez & Sesé demostren en aquest CD que són capaços de dir que la cançó no només es pot renovar a través de Roger Mas o Abús, sinó que també hi ha un altre camí tan vàlid o més, ple de delicadesa i seducció, i sense anar a beure del referent anglosaxó». Al suplement Rock & Classic del diari *Avui*, en Jordi Palmer diu: «...sorprenen amb el seu debut(...) per la vitalitat i la força que desprenen les seves interpretacions(...). El resultat té un punt de delícia».

Els concerts de Túrnez & Sesé estan concebuts en forma d'antologia on s'interpreten poetes diferents: Desideri Lombarte, Màrius Torres (de Lleida), Josep Carner, Salvador Espriu, Montse Gort o José Agustín Goytisolo.

Per acabar esmentarem que els nous mànagers de Túrnez & Sesé són Túbal.

de «Aromes del Matarranya» i que ha estat emès durant el proppassat mes de desembre, en el qual hi ha una entrevista al grup, actuacions en directe des de l'estudi del programa *Estació Central* de Catalunya Ràdio i un reportatge sobre la persona i obra d'en Desideri Lombarte amb imatges del Matarranya.

Arrel del seu èxit, sembla que a l'Aragó s'han començat a interessar per Desideri Lombarte. Ja han sortit entrevistes a Túrnez & Sesé a l'*Heraldo de Aragón* i al *Periòdi-*

Actuació a la Portellada, l'agost de 2000

TÚRNEZ & SESÉ

Un per un...

Xavi Túrnez. Funda el grup al gener del 2000 juntament amb Daniel Sesé. És la veu solista de la banda. Prové de formacions de pop-rock com D-CLAM. És compositor d'algunes cançons de la formació.

Daniel Sesé. És el guitarrista, compositor i fundador del grup juntament amb Xavi Túrnez. Prové de formacions de cançó i música mediterrània, de boleros i tangos. És il·lustrador i dissenyador gràfic. Exerceix la docència d'arts aplicades.

Jesús Vidal. S'incorpora al grup a finals de l'any 2000. Responsable d'instruments de corda com el llaüt, la bandúrria o el bouzouki. Arranjador de la majoria dels temes. A més, és professor de llaüt i bandúrria i director de l'orquestra de «pulso y púa» Aires del Moncayo.

Jordi Ruiz. Forma part del grup des del Nadal del 2001. Prové de la música clàssica. Toca el violoncel i també ha col·laborat en formacions de cançó d'autor. És professor de música.

INFLUÈNCIES MUSICALS	Jazz bebop, crooners americans, tradicional italiana, cançó francesa, flamenc i pop.	Música antiga, barroca, impressionista. La cançó d'autor i la música mediterrània, el tango, el flamenc i música clàssica per guitarra.	Principalment clàssiques. També molt influenciat per la música popular i principalment aragonesa, cançó d'autor i música mediterrània.	Música clàssica (sobre tot la del S.XX) i tot allò que em pugui cridar l'atenció.
CANTAUTORS PREFERITS	Joan Manuel Serrat, Pablo Milanés...	Molts, però sobretot Jacques Brel, Joan Manuel Serrat, Pablo Milanés, Miquel Gil...	J.M. Serrat, M ^a del Mar Bonet, Miquel Gil i Joaquin Carbonell.	Serrat.
COMPOSITOR PREFERIT	Lennon.	Henry Purcell.	J.S. Bach, W.A. Mozart i Haendel.	J.S. Bach, Debussy, Bartok, Strawinsky.
INSTRUMENTISTA IMPORTANT	T. Bone Walker.	Toti Soler.	Xavier Mas.	Pau Casals.
SIGNIFICACIÓ DE L'OBRA DE DESIDERI	Una sageta directa al cor.	És un poeta que des de les arrels més íntimes aconsegueix una poesia universal parlant dels temes transcendentals del ser humà, la terra, l'amor, els mites i la mort.	Poesia molt directa, fàcil d'entendre i que arriba fàcilment.	Temes profunds a la veu de la gent senzilla.
UN LLIBRE QUE T'AGRADI	<i>La casa de los espíritus</i> d'Isabel Allende.	<i>La guerra del fin del mundo</i> de Vargas Llosa.	<i>Nada es azar</i> , de Richard Bach.	<i>El coronel no tiene quien le escriba</i> de García Márquez.
UNA PEL·LÍCULA	<i>Como agua para chocolate</i> .	<i>Dublínesos</i> de John Huston.	<i>Música y lágrimas</i> .	<i>Bienvenido Mr. Marshall</i> , de Berlanga.
UN POBLE	Torredarques.	Albarracín.	Combarro.	Premià de Mar.
UN PLAT	Filet de bou a la planxa.	Cargols a la llauna.	Judias estofadas con morro.	La pasta.

Glamour i discriminació en el dia de les Lletres Aragoneses

■ Juli Micolau

Lo passat 8 de gener es van entregar els premis que convoca i atorga el Departament de Cultura del Govern d'Aragó.

El *Premio de las Letras Aragonesas* l'ha guanyat el catedràtic de Literatura Castellana a la Universitat de Saragossa, José Carlos Mainer Baqué per la seua contribució a la investigació de la literatura espanyola contemporània.

El *Premio Baltasar Gracián* ha recaigut en la filòloga Aurora Egido, per la seua projecció internacional en l'àmbit de l'hispanisme. Cal destacar els seus estudis sobre la vida i obra del mateix Gracián.

El recent creat *Premi Miguel Labordeta*, dirigit a estimular la poesia en castellà, va anar a les mans de la valenciana Xelo Candel Vila pel seu poemari *A*

Susanna Barquín, guanyadora del Premi Guillem Nicolau 2002

Destiempo una obra «sobre el paso del tiempo y los desencuentros» –segons l'autora.

El *Premi Arnal Cervero* (3.000 euros) de creació literària i traducció en qualsevol modalitat de l'aragonès, es va entregar a Carmen Castán Saura, per l'obra *La descordada vida de Sinforosa Sastre*, on narra «la vida de una mujer

pirenaica, las tradiciones milenarias...».

Finalment, tal com vam informar en el passat número, l'escriptora fragatina, resident a Barcelona, Susana Barquín Castañ, va rebre el *Premi Guillem Nicolau* pel poemari *L'aventura del desig* on –segons explica l'escriptora– «el desig és al rerefons de totes

les històries del llibre».

El *Premi de narrativa en castellà Ramón J. Sender* ha quedat desert un any més.

S'ha de remarcar la inclusió de les traduccions bilingües de les bases dels premis de creació en llengües minoritàries.

L'acte es va ressentir per l'absència de referències a la Llei de Llengües, tret d'una lleu al·lusió per part de la guanyadora del premi Arnal Cervero. Així mateix, van merèixer un suspens els responsables de protocol per dispersar als premiats en taules diferents. Mentres el Sr. Mainer i la Sra. Egido van tindre el privilegi de sopar a la taula presidencial, els altres guanyadors es van distribuir en altres taules entre el públic.

Penso que les llengües són alguna cosa més que literatura.

Joaquim Ibarz premiat pels periodistes d'Aragó

■ Màrio Sasot

FLORENCI MARTINEZ

El corresponsal de *La Vanguardia* a Centreamèrica, Joaquim Ibarz, va rebre el passat 23 de gener a Saragossa el Premi de l'Associació de la Premsa d'Aragó 2002 a la seua trajectòria periodística, «per la indiscutible qualitat del seu treball durant més de 20 anys com a corresponsal a l'altra banda de l'Atlàntic i que, en aquests moments, el manté a Caracas, atent als esdeveniments que agiten la inestable situació de Veneçuela».

Davant l'obligada absència d'Ibarz a l'acte, el premi, lliurat en el transcurs del sopar que l'Associació organitza anualment en honor de Sant Francesc de Sales, el va recollir el restaurador i animador cultural i home de teatre aragonès Emilio Lacambra, amic del premiat.

Lacambra, propietari del popular restaurant saragossà Casa Emilio, va evocar els inicis de la seua amistat amb Ibarz a Pamplona el 1962, quan el premiat, estudiant d'últim curs de Periodisme a la Universitat de Navarra, hi participava com a organitzador del Festival de Teatre Universitari que s'hi celebrava.

Joaquim Ibarz, natural de Saidí –Osca–, població catalanoparlant del Baix Cinca,

amb que manté forts i permanents vincles, va iniciar la seua carrera professional en el periòdic Saragossà *El Noticiero*, on va treballar de 1964 fins a 1968. Després d'una estança de tres anys a Londres, on va desenvolupar diversos treballs, va entrar el 1971 com a redactor en el vesperí barcelonès *Tele-Expres*. Des de la capital del Principat va seguir durant uns anys mantenint la seua relació professional amb Aragó com a membre fundador i col·laborador de la revista *Andalàn*.

En el seu discurs d'agraïments, Ibarz va recordar la figura de Ricardo Pérez, «un jove psicòleg fill de saragossans que, des del primer dia en què es convoca l'Aturada Cívica Nacional el passat 2 de desembre a Veneçuela, surt a les mani-

festacions en defensa de la Democràcia amb una bandera aragonesa».

Amb Ibarz, es va premiar també la periodista Lola Ester, subdirectora d'*El Periódico de Aragón* per una sèrie de dos reportatges sobre les fosses de cadàvers de soldats i civils republicans trobades en el polígon turolenc de Caudé, qualificat pel jurat com «un excel·lent treball de recerca periodística que, a més a més, ha trencat un silenci que ja durava mig segle» i el periodista Àngel Huguet, «pels mes de 30 anys de col·laboracions en mitjans com ara *El Cruzado Aragonés*, *Nueva España*, *Diario del Alto Aragón*, Radio Juventud, Radio Cadena, RNE, *Marca*, Agència Mencheta i Radio Barbastro».

GALERIA DE PERSONATGES

Carlos González, folklorista i antropòleg «A la Franja, em sento a casa»

■ Berenguer de Mussots

Carlos González Sanz, nascut a Saragossa el 1969, es llicencià en Filologia Hispànica en la universitat de la seua ciutat el 1992. Fou becari de col·laboració en la facultat de Filosofia y Letras de la Universitat de Saragossa, on presentà el juny de 1995 la seua tesina, dedicada al conte folklòric al Baix Cinca, en especial a la ciutat de Fraga, i qualificada amb el premi extraordinari de llicenciatura. En 1996 la publicà a Fraga, amb algunes modificacions, amb el títol de *Despallerofant. Recopilació i estudi de relats de tradició oral recollits a la comarca del Baix Cinca*.

Des de 1997 exerceix com professor de llengua castellana i literatura a l'ensenyament secundari, en els últims cursos a l'IESO d'Ólvega, a la província de Sòria.

Autor de nombrosos articles

científics sobre l'antropologia i el folklore aragonesos, que sovint contenen referències i materials de la Franja, és membre de l'Institut Aragonés de Antropologia, on fa de coordinador de l'anuari *Temas de Antropología Aragonesa*, i de l'Archivo Pirenaico de Patrimonio Oral on ben recentment s'ha publicat la recopilació de contes, en format de CD, *Eba una bez... El cuento folklórico en el Viejo Aragón*. Dedicat, amb intensitat creixent, a l'estudi, recopilació i divulgació de la tradició oral, publicà el 1996 *Catálogo tipológico de cuentos folklóricos aragoneses* i el 1998, en col·laboració amb José Ángel Gracia i Javier Lacasta Maza, *La sombra del olvido. Tradición oral en el Pie de Sierra Meridional de Guara*. Amb aquest mateix sentit, i en col·laboració amb diverses associacions i insti-

tucions, ha promogut la necessitat de l'estudi i catalogació sistemàtica del folklore aragonès en entendre que és una part immaterial, encara que fonamental, del nostre patrimoni.

A més de la investigació folklòrica, la seua autèntica passió, s'ha dedicat als diferents aspectes del món del llibre: la creació poètica, la maquetació, la il·lustració, el disseny i, en especial, l'edició independent. Com a editor independent publicà, entre 1991 i 1993, diverses plaquettes de poesia de diferents autors, entre les quals li agrada destacar la traducció de José Luis Justes del poema *The Death of the Duchess* de T.S. Eliot.

Com a poeta ha publicat dues obres, la plaquette *Mi cuerpo de bosque como el tuyo* (1991) i, amb el pseudònim de Carlos

Bozalongo, *Mitocondrias* (1998). Alguns dels seus poemes s'han inclòs en l'antologia *Cinco jovencísimos poetas aragoneses* (1998).

En l'actualitat està a punt d'enllestir la seua tesi doctoral, centrada en el conte folklòric a l'Aragó, dirigida pel professor Túa Blesa, de l'Àrea de Teoria de la Literatura de la Universitat de Saragossa.

CRÒNIQUES TAGARINES

Pujasol i Piquer

■ Esteve Betrià

D'acord amb el diccionari general *fisiognomonia* és l'art de descobrir el caràcter d'una persona pels trets de la cara (no confondre amb *fisionomia* o conjunt de les faccions d'una persona i, encara menys, amb *fisiognomia* que, segons el diccionari, és el caràcter de la vegetació definit per la forma de les plantes que la constitueixen en relació amb la seua adaptació al medi). La fisiognomonia formaria part, si més no seria un clar precedent, de l'estudi del conjunt de trets psíquics, caracterològics i de comportament que defineixen la manera d'ésser d'una persona; és a dir, de la psicologia moderna.

En el llibre *La psicología a Catalunya* (Barcelona, 1981) de Miquel Siguan s'hi ressenyen dos fisiognomistes, possiblement els més importants del nostre país: Esteve Pujasol i Andreu Piquer. Del primer el doctor Siguan escriu que: «Abans de referir-me al segle XVIII recordaré, encara, un curiós exemple del que he anomenat la psicologia humanista i renaixentista o almenys un dels seus aspectes: el tractat de fisiognomia [sic] del doctor Esteve Pujasol, capellà de Fraga, publicat a Barcelona l'any

1637 amb el rebuscat títol de *El sol solo y para todos sol de la filosofía sagaz y anatomía de ingenios*, del qual el seu autor ens diu que, llegint-lo qualsevol, només mirant-se al mirall o mirant la cara dels altres pot deduir el temperament, 'ingenio', inclinació i costums de cada u.» (pàg. 39). A l'Esteve Pujasol (Fraga, 1562-?, 1641) li dedicà el 1991 un breu estudi l'amic Virgili Ibarz: *El pensamiento d'Esteve Pujasol*.

D'Andreu Piquer (Fómols de Matarranya, 1711-Madrid, 1772), amb una extensa, valorada i complexa obra filosòfica i amb una importància en la història del pensament als Països Catalans molt superior a la d'Esteve Pujasol, el doctor Siguan escriu, fent un resum d'un dels múltiples aspectes de l'obra de Piquer, que: «Els individus humans difereixen per les seves tendències però també, en primer lloc, per la seva manera de ser, que Piquer anomena els seu 'ànim'. L'ànim és influït pel temperament i aquest és el resultat de la proporció dels humors corporals, segons la teoria galènica. El predomini de certs humors es tradueix fins i tot en la forma exterior del cos i en la fesomia, d'on resulta que de l'examen de l'aspecte de l'individu se'n pot deduir el seu temperament i el seu ànim.» (pàg. 43). Si fa no fa però amb més detall, és el mateix que se'ns deia de l'Esteve Pujasol.

No deixa de ser curiós que unes terres com les nostres, amb un panorama intel·lectual tan poc brillant en els segles XVII i XVIII, fossen el lloc d'origen de dues destacades personalitats en un camp del pensament tan insòlit, si més no en els nostres dies, com és la *fisiognomonia*.

Marcel·lí Iglesias proposa un PSOE més mediterrani

■ Agencianna (Diari *Avui*)

El president de l'Aragó, Marcelino Iglesias, pretén que els socialistes de l'antiga Corona d'Aragó, el català Pasqual Maragall, el balear Francesc Antich, el valencià Joan Ignasi Pla i ell mateix, siguin els que marquin de manera coordinada la línia política del PSOE en temes autonòmics i de model d'Estat, en detriment dels que ho han fet fins ara: els presidents de Castella-la Manxa i Extremadura, José Bono i Juan Carlos Rodríguez Ibarra, i, sense ser especialment agressiu amb els plantejaments federalistes, l'andalús Manuel Chaves.

La intenció d'Iglesias, que han confirmat a l'*Avui* col·laboradors directes seus, de «relle-

var» els barons tradicionals, sorgeix de l'entesa que les trobades de líders socialistes de l'Eix Mediterrani han evidenciat. Algunes reflexions que n'han sorgit es plasmaran en el text que Iglesias vol que aprovi la comissió que presidirà a la convenció autonòmica del PSOE.

A banda d'assumptes ja assumits, com la reforma constitucional del Senat o el fet de possibilitar que les autonomies formin la posició espanyola a la UE, estudia plantejar una reforma de la Constitució que vagi més enllà de reformar el Senat. Així, s'establirien «mecanismes de coordinació i cooperació autonòmica propis dels Estats federals».

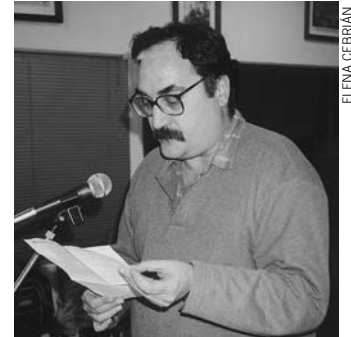
Poetes de Mequinensa a la Vetllada poètica d'Àger

■ Guillem Xacon

Aquest 7 de desembre Àger (la Noguera) va rebre trenta-tres poetes per a celebrar una nova edició de la ja històrica vetllada poètica del Porcell, la nit de la poesia a les terres de Ponent, amb rapsodes, poesia visual, musical i espectacles conceptuals i performances.

Entre els participants, procedents d'arreu de Catalunya hi anaren alguns poetes de la Franja de Ponent, dos d'ells de Mequinensa, així com alguns nous escriptors del Baix Cinca i el Matarranya.

Dins la vetllada la mequinensana Olga Sánchez va llegir poesies dedicades al llaütter oncle Quico mentre que en Guillem Xacon va recitar a Desideri Lombarte de Pena-roja

Hèctor Moret

i Hèctor Moret de Mequinensa.

Aquest darrer i la calaceitana Aurora Fontoba van rebre dos dels famosos premis Porcell.

Ara, els organitzadors i els poetes de la Franja de Ponent preparen una vetllada de característiques similars a la d'Àger en un poble de la Franja.

SOM D'EIXE MÓN

Fraga versus Fraga

■ Francesc Ricart i Orús

Quina llauna de nom! Ep!, que no sóc un descostat irrecuperable, que renege dels seus orígens; ni algú que es rebel·la contra el nom del seu poble. I tampoc no em miro a l'espill cada matí i hi veig el topònim de la capital del Baix Cinca mascarats de llastos estranys d'estranyos i prestigiosos barcos noliejats en països desconeguts de patrons irresponsables. No, no es tracta de res d'això. O sí?

Perquè ja n'hi ha prou d'aquest color: Fraga amunt, Fraga avall; Fraga dimissió; Fraga, frega tu!; Fraga està fet un *chapapote* o tu ets el *chapapote* més negre; Fraga, de Palomares a Costa da Morte i a Fisterre; Fraga caçador maleït; Fraga dels cent mil gaiteros; Fraga dels collons!, que ja n'hi ha prou!; Fraga Iribarne, el ministre secular franquista i finisecular (del segle XXI?, horror!); Fraga, l'amo dels carrers; Fraga peperero i reeperero, la repera, amb la carn pitjor que la de les gavines, les gavines del pepé; Fraga, aprenent de carotes dels guinyols; Fraga, frau de frauds; Fraga cacic gallec, caporal cacic gallec; Fraga color de musclo i de percebe; Fraga incombible, imbebibible, infumable; Fraga ennuegador; Fraga castrador; Fraga prestidigitador-trampós polític, prestigiós polític a desprestigiari; Fraga, prou!, Fraga, ja!; Fraga i els voluntaris i Fraga; Fraga: voldries una altra *Longa noite de pedra*. Fraga Iribarne, NO! Galícia, Galícia, Galícia!

Inspiració! Expiració! Respiro.

Ja estic, ja m'he quedat tranquil. És clar que parlo de Fraga Iribarne, del Fraga Iribarne que no entén res, que no vol saber res de ningú, que només sap ocupar carrers; el Fraga que se'n recorda de Santiago –sí, el de *cierra España!*–, aquell apòstol que ix a tots els sants sopars que hi havia a les cases d'abans, aquell de qui expliquen que, davant l'adversitat, es va encomanar a la Verge del Pilar. Ep!, ja hi som! Que és la mateixa verge del mateix pilar que fan servir per aquests verals? Que aquesta verge serveix a tots els i les Fragues possibles? Ara m'acabo de quedar fet una estàtua de sal.

I és que és com una mena de mal somni que dura massa temps: titulars de diaris, notícies en tots els mitjans de comunicació, fotos i peus de fotos: tot amb el maleït nom de Fraga (Iribarne), un nom que des de fa temps ens burxa i ens produeix desassossec, però que ara, des de l'afonament del «Prestige» davant les costes del país que ell considera el seu pazo particular, ha esdevingut una nosa insufrible, una autèntica desgràcia de la qual no sé com ens podrà indemnitzar mai als de Fraga, vull dir. Quin mal hem fet per haver de suportar la ignomínia d'una associació d'idees tan perillosa com la que es produeix per la coincidència d'aquest nom amb el del topònim de la capital del Baix Cinca. Jo sóc un damnificat!

Per si de cas, proposo que ens alliberem dels efectes malignes de la fatal coincidència fent un crit solidari amb tots els voluntaris que han acudit a la germana Galícia amb les seues mans i els qui hi han acudit amb la seua complicitat i amb totes les persones que busquen alliberaments: cridem *NUNCA MÀIS* i fem-ho ben fort. Això sí, que se n'abstinguin els qui són fraguenses i no fragatins; i sobretot que per a aquesta feina no cal que s'apunte cap *virgendelpilar*, no fos cas que ens ho espatllés encara més.

L'espai de la Corona d'Aragó

■ Xavier Sebastià

La trobada que els dirigents socialistes de les quatre comunitats històriques que van formar part integrant de la Corona d'Aragó, illes Balears (Francesc Antich), Catalunya (Pasqual Maragall), València (Joan Ignasi Pla) i l'Aragó (Marcel·lí Iglesias Ricou) van mantenir el passat dia 9 de setembre a les Reials Drassanes de Barcelona, encara que pugui emmarcar-se en l'inici d'una precampanya electoral que promet escasses i minses novetats originals, permet no obstant això fer una lectura assossegada del projecte que, sota el títol «De la Corona d'Aragó a la proposta federal», han presentat els esmentats candidats. El projecte tracta d'impulsar la creació d'una *macro regió europea*, mediterrània i transpirinenca integrada, no només per aquests territoris, sinó també pel sud-est francès (suposadament, la regió del Llenguadoc-Rosselló), tot i posant Catalunya en l'eix d'aquest «espai mínim necessari», com a punt de partida que serveixi per dibuixar Espanya com un Estat Federal. Tot això, com dèiem, a més de suscitar suports i aixecar suspicàcies, convida una serena reflexió.

Però mai no oblidem que el precedent més immediat d'aquesta proposta és l'acord entre CiU i ERC per crear un «òrgan d'enllaç» entre l'Aragó, Illes Balears, València i Catalunya, i signar diversos convenis per coordinar les seves polítiques econòmiques, apropar posicions respecte al model de finançament autonòmic, posar en relació als seus agents socioeconòmics i fomentar els valors històrics, culturals i lingüístics comuns.

Així, el *Pacte de Tortosa* de 1869 va constituir un exemple de pactisme federalista, a

manera de compromís ideològic, entre les forces republicanes de les *tres antigues províncies d'Aragó, Catalunya i València, incloses les illes Balears*. L'aliança política dels territoris integrants de l'antiga Corona d'Aragó va servir de model federal a castellans, andalusos i basco-navarresos, i va culminar en la proposta de *pacte nacional* afavorit per *Pi i Margall*. La iniciativa arrencava de les llibertats de l'anomenada Confederació catalano-aragonesa per representar un federalisme pactista i historicista. En definitiva, es tractava de crear un Estat basat en unes *regions unides per llur situació topogràfica, solidàries en llurs més preuats interessos, confoses per llurs records històrics, semblants, si no iguals, en caràcter i costums, èmules dignes en llur passió per la llibertat*.

Amb les necessàries extrapolacions a la nostra actualitat, l'exemple més viable seria l'organització d'un àrea reconstituïda o rehabilitada, integrada pels *antics territoris històrics de la Corona d'Aragó* (Catalunya, València, Illes Balears i Aragó). El model polític de la confederació catalano-aragonesa era irreprotxable: unió política, amb respecte de l'autonomia jurídica i territorial, així com de l'equilibri de poders, basada en indissolubles llaços històrics, culturals i lingüístics. L'origen carolingi, la unió dinàstica, l'empremta occitana, els projectes comuns d'expansió mediterrània, la llengua catalana compartida, la convivència sota un mateix estat, els moviments migratoris interns, la formació de territoris híbrids, són elements suficients per apreciar indicis de la preexistència d'una autèntica comunitat etnocultural i prenatal.

Al marge dels tòpics encunyats per la historiografia, una simple revisió històrica proporciona nombrosa informació sobre el procés de desmantellament jurídic-polític de la *Corona d'Aragó* i la frustrada construcció d'un Estat nacional. El resultat del *Compromís de Casp*, amb la introducció de la dinastia castellana dels *Trastàmara*, la posterior unificació hispana amb els *Reis Catòlics* i la supressió dels seus ordenaments jurídics, després de la *Guerra de Successió*, pels *Decrets de Nova Planta*, van desintegrar qualsevol possibilitat de reconstrucció nacional dels països catalano-aragonesos, procés del qual només va subsistir —amb especial perseverança— la identitat catalana, ara ja predominant i exemplar sobre la dels seus territoris homòlegs, que segurament provocarà en el futur l'adhesió dels mateixos en un projecte comú.

La *Constitució espanyola* va proscriure la via federal intercomunitaria com a mecanisme preventiu enfront de determinades vel·leïtats de reconstitució de l'antiga *Corona d'Aragó* o, almenys, davant del seu reivindicat esperit pactista i confederal. Segurament com a compensació, va contemplar no obstant això, la possibilitat de celebrar «*convenis de col·laboració*» i «*acords de cooperació*» entre les comunitats autònomes. I serà, sens dubte, entre els territoris de la *Corona d'Aragó* on aquest model cooperatiu tingui majors probabilitats d'èxit. De fet, l'*Estatut català* és l'únic que ha contemplat un marc de col·laboració que facilita la *comunicació cultural amb altres comunitats autònomes i províncies, prestant especial atenció a totes aquelles amb les quals Catalunya hagués*

tingut particulars vincles històrics, culturals i comercials.

Amb independència de les combinacions que ofereix aquest marc de col·laboració, aquest projecte podria servir per tal de requerir d'Europa i de l'Estat espanyol la creació d'un espai europeu de cooperació, autònom i federal, entre les comunitats i altres territoris de l'antiga Corona d'Aragó (*o de la Comunitat lingüística catalana*), per al qual, no obstant, hauran concórrer prèviament les voluntats dels territoris afectats i interessats: Catalunya i les illes Balears per descomptat, el País Valencià per supòsit, l'Aragó també, potser Múrcia, o Andorra en un futur no tan llunyà, i el Llenguadoc-Rosselló i l'illa de Sardenya en un altre futur no pas massa proper.

El futur d'un procés autonòmic esgotat i d'una més que previsible reestructuració i reorganització territorial de l'Estat espanyol pot ser superat: d'una banda, rebutjant l'actual proliferació autonòmica, l'artificial divisió provincial i els absurds enfrontaments territorials; i de l'altra, mitjançant la formació o reconstitució de grans àrees o espais supraautonòmics (catalano-aragonesos, astur-gallec, basco-navarresos, extremo-andalusí i castellà), creats sempre en atenció als seus llaços històrics, culturals i lingüístics, com a ens intermedis entre l'Estat i els territoris, tot i que mantindrien la seva personalitat i organització pròpies dintre de la supra-comunitat. Almenys, proposades d'aquestes característiques animen el debat polític i renoven el missatge ideològic, tot i que el dia després de cada cita electoral hàgim de tornar a tirar mà del més pur pragmatisme.

exposició itinerant

Fraga -el Baix Cinca-

Del 7 al 16 de març de 2003 - Sala d'exposicions del Cegonyer

dia 7 a les 20.30 h: Recital de poemes a càrrec d'A. Bengochea
dia 7 a les 21.00 h: Actuació de Túrnez & Sesé

Calaceit -el Matarranya-

Del 12 al 20 d'abril de 2003 - Sala d'exposicions de l'Ajuntament

dia 12 a les 19.30 h: Actuació de Túrnez & Sesé
dia 19 a les 18.00 h: Recital de poemes a càrrec d'A. Bengochea

La Fatarella -la Terra Alta-

De l'1 a l'11 de maig de 2003 - Fundació El Solà

Qui compra poesia?
Jo en venc a tant el vers.
Venc romanços i versos
barat a llibertat.
Venc paraules al vent
a canvi d'amistat.

desideri lombarte ataüllar el món des del molinar

Col·laboren

Departamento de Educación
y Ciencia
Proyecto d'Animació Cultural
a les Escoles de la Franja

Una producció de

Associació
Cultural
del
Matarranya

Instituto de Estudios Turolenses
Excmo. Diputación Provincial de Teruel

Ajuntament de Fraga
Ajuntament de Calaceit
Associació de Dones i
Consumidors Kalat-Zeyd
Fundació El Solà

Més informació: Tel. 978 85 11 52 • A/e: associacio@matarranya.com